

עלייתה ונפילתה של תכנית-הלימודים הרב-תרבותית באוניברסיטת סטנפורד: 1988–1997

תאריכים

רב-תרבותיות, חינוך רב-תרבותי, תולדות ההשכלה גבוהה, חינוך כללי, ארה"ב, אוניברסיטת סטנפורד.

תקציר

במהלך שנת 2002 עסק השיח הציבורי בישראל, לפרק זמן קצר, בהנחייתה של מנכ"לית משרד החינוך למפקח הראשי על הוראת הספרות להפוך את תכנית החובה בלימודי הספרות לבגרות לרב-תרבותית.

הנחייתה של המנכ"לית כי יש להוסיף לתכנית הלימודים יצירות אשר נכתבו ע"י יוצרים מזרחיים בני-זמננו, כך ששליש מן היוצרים שייכללו בתכנית יהיו מזרחיים נדחתה בסופו של דבר ע"י ועדת המקצוע להוראת הספרות. הנחיה זו העלתה את הצורך לדיון מעמיק במודל הרב-תרבותי.

מאמר זה ידון, כחקר מקרה, במודל הרב-תרבותי האקדמי המפורסם ביותר, זה שנלמד באוניברסיטת סטנפורד שבארה"ב בין השנים 1988–1997.

אישור תכנית הלימודים בשם: (C.I.V) Cultures, Ideas & Values כתחליף לתכנית לימודים אירופוצנטרית בשם "Western Culture" עורר סערה אקדמית וציבורית עזה בארה"ב, והוגדר ע"י הוגים חד-תרבותיים כאסון חינוכי אשר מבשר את סילוק תרבות המערב מן האקדמיה בארה"ב. בפועל הסתבר כי התכנית איננה מספקת מבחינה רב-תרבותית והיא הוחלפה מקץ כעשור במודל רב-תרבותי מתקדם יותר.

המאמר מתאר את הפולמוס שהתחולל לפני אישור ה-C.I.V ולאחריו. במאמר יוצג ניתוח התכנית (קרי רשימות הקריאה והרציונלים של מסלולים שונים), ותוסבר העילה לביטולה של התכנית.

מטרת המאמר היא להציג בפני אנשי חינוך ישראלים ידע והבנות העולים ממחקר המקרה האמריקני.

מבוא

בעשור האחרון מתקיים בישראל דיון אודות רב-תרבותיות וחינוך רב-תרבותי. הפולמוס בין תומכי הרב-תרבותיות ומתנגדיה מתקיים הן במסגרת הגות אקדמית ובמסגרת דיונים בתכניות לימודים בית-ספריות ומבנה מערכת החינוך, והן בכלי התקשורת ובשיח הציבורי.

כיוון שהשיח הציבורי בישראל ומערכות היחסים בין הקבוצות התרבותיות השונות המרכיבות את החברה הישראלית מאופיינים ברטוריקה לוחמנית, בעימותים ובשלילה הדדית של חברי הקבוצות השונות, אין זה מפתיע שגם הפולמוס על הרב-תרבותיות, אשר נסוב על מערכות היחסים הבין-קבוצתיות, עז וקולני.

כך לדוגמה, הנחיית מנכ"לית משרד החינוך למפמ"ר הספרות, אשר לבסוף לא התממשה, להוסיף יצירות ספרותיות שנכתבו על-ידי סופרים ומשוררים מזרחיים לרשימת הקריאה של תכנית-הלימודים העל-יסודית בספרות הצליחה לעורר עניין רב ולתפוס כותרות בעיתונות ובתכניות החדשות והאקטואליה, בדומה לסערה שהתחוללה לפני מספר שנים עת ששר החינוך המליץ להוסיף לרשימת יצירות הבחירה שירים פרי עטו של המשורר הפלסטיני מחמוד דרוויש.

בדומה לחברה הישראלית, גם החברה האמריקנית מרובת קבוצות תרבותיות, וגם בה תולדות מערכות היחסים בין הקבוצות השונות מאופיינות בקונפליקטים רבים. עם זאת שתי החברות שונות מאוד בפרמטרים רבים. בארה"ב, לדוגמה המשתנה הגזעי מרכזי מאוד ומושם דגש גם על המוצא הלאומי השונה של הקבוצות התרבותיות. בישראל, לעומת זאת, על-אף השסע העדתי, הקבוצות התרבותיות היהודיות השונות משייכות לעצמן אבות משותפים והיסטוריה לאומית עתיקת יומין, והמוצא הלאומי מודגש בכל הנוגע לעיסוק במיעוט הערבי. קיים שוני מרכזי נוסף: בעוד שבחברה האמריקנית רוב הקבוצות מחזיקות בערכים ליברלים ודמוקרטים ורוב האזרחים נאמנים לחוקה, בישראל קיימות קבוצות תרבותיות לא-מעטות המחזיקות בעמדות שאינן ליברליות.

לאור ההבחנות הנ"ל ובשל הבדלים נוספים בין שתי החברות מטרתו של המאמר אינה לעורר או לערוך השוואה בין הפולמוס האמריקני סביב החינוך הרב-תרבותי ובין המאבק המתחולל בישראל. מטרתו היא לאפשר למתדיינים בישראל להתרחק לעת קצרה בזמן ובמקום מן ההתרחשויות המקומיות ולהוסיף ידע והבנות.

מאמר זה יעסוק במאבק שקדם לאישור תכנית-הלימודים הרב-תרבותית שהחלה להילמד באוניברסיטת סטנפורד בשנת 1988, ובפולמוס שהתקיים לאחר האישור. מקרה זה נבחר לא רק בשל עוצמתו, אלא בעיקר כיוון שהיה אחד מן האירועים

שהובילו, מן האקדמיה אל השיח הציבורי בארה"ב, את "מלחמת התרבות" בין תומכי תרבות המערב לרב-תרבותיים. יתרה מזו: הוא נבחר משום שהטיעונים שעלו בפולמוס זה ייצגו כמעט את כל המחנות הרעיוניים והאידיאולוגיים שהיו מעורבים בוויכוח אודות הרב-תרבותיות. ויכוח המתקיים בארה"ב מזה שלושה עשורים.

המאבק סביב תכנית החינוך הכללי האירופוצנטרית בסטנפורד - 1980-1988

בשנת 1980 הפכה תכנית לימודים בשם: "Western Culture" ללוו של תכנית "החינוך הכללי" בסטנפורד, קרי לעיקרה של תכנית לימודי החובה לכלל תלמידי התואר הראשון.

תכנית הלימודים אשר החלה להילמד בסטנפורד בשנתיים האקדמאיות 1978 ו- 1979 כתכנית ניסוי הוכנסה אל הקוריקולום של המוסד כתוצאה מפעילות מאומצת של ועדה של פרופסורים בכירים לספרות, לשפות, לפילוסופיה ולהיסטוריה, אשר ניסו החל משנת 1975 לשכנע את סנט האוניברסיטה להחליט על חידוש של חלק מקורסי החובה ב"חינוך כללי".¹

קורסי "החינוך הכללי" ובמרכזם קורס בשם: "ההיסטוריה של הציוויליזציה המערבית" נלמדו בסטנפורד בין השנים 1935-1969. הם בוטלו במסגרת אירועי "מרד הסטודנטים".²

התכנית החדשה הייתה שונה מזו שנלמדה עד 1969 בכך שהיא לא הייתה עוד נחלתה של המחלקה להיסטוריה, אלא אינטרדיסציפלינרית והיא תוכננה ע"י פרופסורים מכלל המחלקות בפקולטה למדעי-הרוח בשיתוף מדעני-טבע. חידוש נוסף היה שהסטודנטים לא נדרשו יותר ללמוד קורס חובה אחד, אלא הם היו יכולים לבחור באחד ממספר מסלולים (שישה ב- 1978 ובשנת 1988 שמונה).³

שתי התוכניות שירתו את התפיסה האירופוצנטרית. אישור התכנית ב- 1980 היה אחד מן ההישגים המרכזיים של מחנה אידיאולוגי זה, אשר במשך עשרות שנים מיקם את העיון ביצירות המופת של תרבות המערב במרכז הקוריקולום האקדמי. מחנה זה ספג מכה ניצחת במהלך "מרד הסטודנטים" עת שבשלהי שנות השישים ובמהלך שנות

¹ G. Allardyce (June 1982). The Rise and Fall of the Western Civilization Course. in: **The American Historical Review Vol. 87, Num. 3.**, 696.

² J. Seinfeld (Winter 1992). Culture and Curriculum Reform at Stanford University, in: **The Centennial Review, Vol. 36, Num. 4**, 107.

³ Ibid, 106.

השבעים הוקמו באקדמיה האמריקנית מחלקות נפרדות ללימודים אתניים ולימודי נשים ואושרו מעל לאלף תוכניות-לימוד פרטיקורלריות.⁴ לפיכך, כל המסלולים בתכנית החדשה של סטנפורד היו קורסי תרבות מערב והם נשאו שמות כגון:

“Great Works of Western Culture”; “Western Thought and Literature”; “European History from the Renaissance to the Present”.⁵

לכל המסלולים הייתה רשימת ספרים מחייבת וזהה שמנתה חמש-עשרה יצירות מופת מערביות. על אף שבעת אישור התכנית הוצהר כי רשימת הספרים תהיה זמנית ויערכו בה שינויים כל שנתיים, היא נותרה על כנה עד ביטול התכנית ב-31 במרץ 1988. הקורס החדש נחשב אמנם לפופולרי בקרב חלק ניכר של הסטודנטים, אולם מאבקים כנגדו ודרישות לרפורמות נוספות החלו כבר בשנים שבהן תוכנן קורס תרבות המערב החדש והובא לאישור. למעשה לצד ההצעה שנתקבלה הוצעו שבע תכניות אלטרנטיביות לקורס חובה תרבותי שנדחו על הסף.

אחת מן ההצעות נוסחה ע"י חלק מחברי ה-BSU - איגוד הסטודנטים השחורים. הסטודנטים האפרו-אמריקנים ניסחו תכנית-לימודים שהתבססה על אסכולה אפרוצנטרית רדיקלית המייחסת את מקורות התרבות המערבית למצרים העתיקה. מאבקם פסק בשנת 1980 בעקבות הבטחה, אשר כמצוין לעיל לא קוימה, כי רשימת-הספרים המחייבת של ה-“Western Culture” תעודכן מעת לעת.⁶ כל התכניות האלטרנטיביות אשר שמו דגש על טקסטים לא-מערביים נדחו, אך למרות זאת מצדדיהן המשיכו במאבק.

כבר בשנת 1980 הטילו חלק מן המרצים והמרצות בפקולטה למדעי-הרוח, בעיקר בני קבוצות מיעוט אתניות ונשים, מעין חרם על התכנית החדשה וסירבו ללמד קורסים במסגרתה.

ב-“Women’s Studies Quarterly” התפרסמה באביב 1981 סדרה של מאמרים שבהם התעמתה Carolyn Lougee - יושבת הראש של הוועדה לתכניות הלימודים

⁴ T. J. Belle & C. R. Ward (1996). **Ethnic Studies and Multiculturalism**, N.Y.: State University of New York Press. 78.

⁵ J. Seinfeld, Ibid, 106.

⁶ Ibid, 116

לתארים ראשונים באוניברסיטת סטנפורד- עם הוגות פמיניסטיות אודות התכנית החדשה.

לוגי הודתה כי הנשים נזנחות בתכנית-לימודים שעוסקת ביצירות-מופת שנכתבו על-ידי גינטלמנים משכילים, אולם היא הצהירה כי היא וחבריה לוועדה תמכו בתכנית החדשה "עקב המחויבות שלנו לחשיבות של לימוד המקצועות ההומניסטיים. לא רצינו שהחזון שלנו אודות המיטב ידחק אותנו מן האפשרות להשיג את הטוב".⁷ הפמיניסטיות הציעו שתתקבל דרישת-חובה נוספת – ללמוד קורס אודות נשים. דרישתן זו נדחתה בטיעון שאין לכפות לימוד העוסק בקבוצה ייחודית אחת בתכנית לכלל התלמידים.⁸

ב- 1984 התרחב המאבק בסטנפורד כשאל המרצות הפמיניסטיות והמרצים תומכי הרב-תרבותיות הצטרפו חלק ניכר מן הסטודנטים והסטודנטיות.

ה- "BSU", אשר כזכור הביע כבר לפני 1980 את התנגדותו לקורס האירופוצנטרי, החל לפעול למען שיתוף פעולה בין ארגוני סטודנטים של קבוצות מיעוט אתניות ואחרות לקראת הבחירות לאגודת הסטודנטים שנערכו ב- 1984. אל "קואליציית הקשת" החדשה חברו, לצד ארגון הסטודנטים האפרו-אמריקנים, גם תנועת הסטודנטים ההיספנים, ארגוני הסטודנטים של האסיאנים-האמריקנים והאינדיאנים-אמריקנים, וכן הארגון לשוויון ללסביות ולהומוסקסואלים ואגודות נוספות בקמפוס.

"קואליציית הקשת" החלה במאבק למען רפורמות רב-תרבותיות בתכנית-הלימודים ב"חינוך כללי", לא מעט מכיוון שהסטודנטים נוכחו לדעת כי רשימת חמש-עשרה יצירות המופת, שנועדה להתחדש ולהשתנות, תפקדה כקנון סגור ומקודש.⁹

Bill King - המנהיג המיליטנטי והקולני של ה- BSU ושל "קואליציית הקשת" – הוביל את המאבק בסדרה של נאומים ומאמרים שפורסמו בעיתון הסטודנטים בקמפוס ה- **Stanford Daily**.

קינג הכריז כי "זה היה מכאיב להגיע לסטנפורד ולגלות ששום חבר לגזע שלך אינו מופיע ברשימת הספרים של קורס החובה".¹⁰ "אם אתה חושב שהתרבות האמריקנית

⁷ G. G. Gaff (1983). **General Education Today- Critical Analysis of Controversies, Practices and Reforms**, San Francisco: Jossey- Bass, 46.

⁸ Ibid.

⁹ M. L. Pratt (1992). Humanities for the Future: Reflections on the Western Culture Debate at Stanford. in: Gless, D. J., & B. Herrnstien Smith (eds.), **The Politics of Liberal Education**, Durham & London: Duke University Press, 21.

מתרכזות בחוקה ובאבות המייסדים, אתה שולל חלק גדול ממדינה זו... יש לספק תמונה שונה".¹¹

לצד נאומיו המתונים יחסית הרבה קינג גם בהכרזות לוחמניות יותר, כגון: "זוהי עובדה מצערת שמרבית הסטודנטים בסטנפורד הם לבנים, בני המעמד הבינוני, מוגנים ואדישים... נשקו את ישבני השחור... אינני אוהב את מרבית הלבנים. אל נא תתרגש אם אתה לבן וחבר שלי או מחויב באופן פעיל לעזור לאנשים. רוב הסטודנטים הלבנים בסטנפורד אינם מתעניינים או פועלים עבור כלום פרט לענייניהם האישיים, ואני אינני מחבב את מי שאדיש... כפי שאמר מלקולם X אם אינך חלק מהפתרון אתה חלק מן הבעיה".¹²

המאבק של קינג ורעיו הסטודנטים מ"קואליציית הקשת" ושל אנשי-סגל שהתנגדו לקורס התרבות המערבית נשא פרי ובשנת 1986 החל לפעול בסטנפורד צוות ("כוח המשימה") שאמור היה לבחון מחדש את דרישת-החובה בתרבות המערב. הצוות מנה שני מרצים בכירים להיסטוריה (אחד להיסטוריה אירופאית ושני לאפרו-אמריקנית), מרצה בכיר לפילוסופיה (מן הצוות המקורי שניסח את ה-"Western Culture"), פרופסור ללימודים קלאסיים (אישה), איש אדמיניסטרציה בכיר צייקאני, ושלושה סטודנטים.¹³

במהלך שנת הלימודים האקדמית 1986-1987 שוחח הצוות עם נציגי הקבוצות המתעמתות השונות. במסגרת הניסיונות של המחנה הרב-תרבותי להשפיע על מסקנות חברי כוח המשימה הוביל הכומר האפרו-אמריקני, ג'סי ג'קסון, ממנהיגי המפלגה הדמוקרטית, מצעד של ה-BSU ביום מרטין לותר קינג (ה-17 בינואר 1987) בקריאה: "Hey, hey, ho, ho, western culture's ¹⁴got to go".

הצעדה הפכה להיות אחד מן האירועים המפורסמים ביותר במאבק הרב-תרבותי בסטנפורד ומחוצה לה ושימשה ככלי ניגוח בידי החד-תרבותיים במסגרת ניסיונם

¹⁰ D'souza, D. (1992). *Illiberal Education*, N.Y.: Vintage Books, 63.

¹¹ Ibid.

¹² B. King (Fall 1992). To the Editor of the Stanford Daily. in: **Stanford Documents- Partisan Review**, Vol. 55, 664-666.

¹³ Pratt, Ibid, 23.

¹⁴ D'souza, Ibid, 64.

¹⁵ Wilson, J. K. (1995). *The Myth of Political Correctness*, Durham & London: Duke University Press, 64.

להוכיח כי הרב-תרבותיים פועלים באלימות, באמצעות איומים ומונעים ממניעים פוליטיים. האישים השמרנים שתיארו את ההפגנה התעלמו מכך שבנאום שנשא ג'קסון, במסגרת אותו אירוע הוא הצהיר כי "איננו מתנגדים לתרבות המערב. אנחנו מערביים". רוצה לומר: ההתנגדות הייתה לקורס בשם "תרבות המערב" שלא התייחס לתרומת קבוצות המיעוט לתרבות המערב ולא לתרבות המערבית עצמה.¹⁵

בכל אופן, בסתיו 1987 הגיש הצוות דוח לוועדה ללימודי תואר ראשון של סנט הפקולטה. בדוח נקבע כי: "קורס שאינו מכיר בדרגה זו או אחרת בשונות התרבותית של אירופה, ובשונות התרבותית הגדולה יותר של החברה האמריקנית בימינו, איננו מדויק מבחינה אינטלקטואלית... ואיננו אחראי מבחינה חברתית... שכן הוא מנציח סטריאוטיפים גזעניים וסקסיסטיים ומעצים תפיסות אודות עליונות תרבותית אשר פוגעים בחלק מן האוכלוסייה, ומסוכנים לכולם בעולם של שונות מוכחת".¹⁶ ההנחה האידיאולוגית הובילה למספר המלצות פרקטיות שהעיקריות שביניהן היו שיש לשנות את שם הקורס מ-"Western Culture" ל-"Cultures, Ideas, and Values", ושיש לכלול בכל הקורסים יצירות של נשים, של בני-מיעוטים, ושל לפחות תרבות לא-מערבית אחת שתרמה להתפתחות החברה האמריקנית.¹⁷

במהלך הדיונים של הצוות היה פעיל בעיקר המחנה הרב-תרבותי בסטנפורד, אולם פרסום הדוח האיץ את תומכי ההגמוניה של תרבות המערב להתחיל בפעילות אינטנסיבית.

אחת הפעולות הראשונות במסגרת זו התרחשה כאשר פרופסור לאנגלית בשם William Chace איגד סביבו מספר מרצים מן הפקולטה למדעי-הרוח במטרה לבנות תכנית-לימודים אלטרנטיבית לזו שהוצגה לעיל. מטרתם של צ'ייס ורעיו הייתה "לנסח סינתזה חדשה, כזו שתשמר את המיטב מהתכנית העוסקת בתרבות המערב, אך יחד עם זאת תוסיף גם אלמנטים חדשים".¹⁸

ב-"Chace proposal" (כפי שכונתה התכנית האלטרנטיבית) הובעה הסכמה עם ההמלצה שהוגשה לסנט לפיה יש ללמד יצירות שנכתבו ע"י נשים ומיעוטים ולדון

¹⁶ Pratt, Ibid, 23.

¹⁷ Seinfeld, Ibid, 108-109.

¹⁸ Ibid, 109.

¹⁹ Ibid, 111.

בסוגיות של מגדר, גזע ומעמד, אולם בין שתי ההצעות התגלעו גם מחלוקות במספר נושאים מהותיים.

ראשית, הרב-תרבותיים התנגדו לכך שבתכנית החדשה תוגדר רשימת ספרים מחייבת. לדידם עצם ההגדרה של רשימה קנונית כלשהי "נושאת את המסר שיש לנו תרבות אחת משותפת". אנשי "קבוצת צייס" סברו שיש תוכני-מינימום מסוימים שהכרחי כי כל סטודנט יכיר, אולם הסכימו לבסוף להתפשר על כך ש"רשימת הליבה החדשה לא תכיל בהכרח טקסטים ספציפיים אלא שמות מחברים או נושאים".

שנית נערך ויכוח אודות התיקוף ההיסטורי. בדוח של הצוות הועלתה הדרישה להשמיט את הלימוד אודות ההיסטוריה של העת-העתיקה וההיסטוריה של ימי-הביניים ולהתמקד בתהליכים והמאורעות ההיסטוריים שהתחוללו משנת 1492 ואילך, כלומר שיושם דגש על ההיסטוריה שלאחר הגעת האדם הלבן לצפון-אמריקה. לעומת זאת צייס רצה שכל הקורסים יכללו דיונים גם בהיסטוריה של העת-העתיקה, קרי: תתואר התרבות המערבית מראשיתה.

שלישית, נערך ויכוח אודות המונח "תרבות" בשם התכנית החדשה. בהצעה של צייס נעשה שימוש במונח "culture" (קרי ביחיד), ואילו בדוח הצוותי נעשה שימוש ברבים - "cultures", מתוך אותה השקפת-יסוד שהועלתה גם בויכוח אודות רשימת-הספרים, היינו – אין תרבות אמריקנית אחת.¹⁹

באותה עת שבה ניסו בסטנפורד למצוא פשרה בין הרב-תרבותיים ובין אנשי-סגל ליברלים או שמרנים מן הסוג של צייס נכנסה למאבק דמות חדשה – המזכיר לענייני חינוך בממשלו השני של הנשיא רונלד ריגן והפרופסור לפילוסופיה פוליטית, ויליאם בנט (Bennett). בנט ייצג את קולו של המחנה האולטרא-שמרני.

במסגרת כינוס של המועצה האמריקנית לחינוך שנערך ב- 19 בינואר 1988 פנה בנט אל סנט אוניברסיטת סטנפורד בנאום שצוטט יום למחרת ב- **Campus Report** תחת הכותרת: **"Don't drop the West, Secretary Bennett pleads"**. המסר המרכזי היה ש"מה שמתרחש הוא שמיעוט קולני מנסה להשתלט על רוב שקט...ניסיון לשנות מדיניות אקדמית באמצעות איומים והפחדה."²⁰

בנט, הזכיר את המצעד שערך הכומר ג'קסון לצד עוד מספר פעולות של הפחדה ואיום כגון השתלטות בכוח, כביכול, של סטודנטים מ"קואליציית הקשת" על משרדו של נשיא

²⁰ Wilson, Ibid, 65.

האוניברסיטה, דונלד קנדי, והחזקתו במשרד במשך חמש שעות בתביעה שיאמץ את ההמלצות של כוח המשימה (אירוע שהופרך ע"י קנדי עצמו).²¹

דברים אלה עוררו את הדיון ברפורמה בסטנפורד. ב- 31 במרץ 1988, לאחר חמש ישיבות בלבד שהוקדשו לנושא, אישר רוב מוחלט של הסנט בסטנפורד (39 בעד, ארבעה נגד וחמישה נמנעים) את ההמלצה להחליף את התכנית משנת 1980 בתכנית רב-תרבותית.²²

בהחלטה נקבע כי: "מטרת התכנית לספק ללומדים ניסיון אינטלקטואלי משותף, להרחיב את הבנתם אודות רעיונות וערכים משורשים שונים של התרבות שלנו ולהגביר את הבנתם לגבי שונות תרבותית ותהליך יחסי-הגומלין הבין-תרבותיים... לפתח את היכולת של סטודנטים לבחון באורח ביקורתי רעיונות וערכים לשם טיפוח הבנה עצמית והבנת האחרים... שישה עד עשרה המסלולים שיוסדו יחויבו... לעסוק בסוגיות הקשורות למעמד, לאתניות, לגזע, לדת, למגדר ולנטיות מיניות. הם יכילו לימוד של יצירות שנכתבו ע"י נשים ומיעוטים... כדי להבין את הרעיונות והערכים השונים שעיצבו את החברה והתרבות האמריקנית. יילמדו חיבורים מלפחות אחת מהתרבויות האירופאיות ואחת מן התרבויות הלא-אירופאיות שעיצבו את החברה האמריקנית שלנו בעלת השונות... על המסלולים לשים דגש מרכזי אודות סוגיות של מין, גזע ומעמד בכל רבעון אקדמי ולפיכך בכל רבעון יעשה שימוש בחומר קריאה מרכזי אחד אודות כל נושא... על ההוראה להסתייע גם במקורות היסטוריה שבעל-פה וביטויים פופולריים של התרבות... בכל שנה תקבע ועדה את האלמנטים המשותפים למסלולים השונים בשנה האקדמית הבאה."²³

ההחלטה על אישור התכנית גררה, כאמור, גל תגובות לוחמניות של המחנה האירופוצנטרי. זו העת לדון בביקורות האירופוצנטריות ולעמת אותן עם השינויים האמיתיים שהתחוללו בתכנית הלימודים בעקבות הרפורמה.

אסון חינוכי או שינוי מינורי?

מספר שבועות לאחר אישור ה-C.I.V הגיע ויליאם בנט לסטנפורד. בנאום שנשא ב- 18 אפריל, אשר פורסם ב- **National Review** תחת הכותרת "Why the West", הצהיר

²¹ Ibid.

²² W. Bennett (May 27, 1988). Why the West? in: **National Review** 39, 37.

²³ Better Late than Never: Text of C.U.S Compromise: as Adapted (April 6, 1988). in: **Campus Report- Stanford University**.

בנט כי: "ההחלטה של סטנפורד מה- 31 במרץ לשנות את תכנית "תרבות המערב" לא הייתה תוצר של עימות נאור כי אם כניעה חסרת-מזל למסע של מדיניות של לחץ והפחדה". בנט, שאל בנאום שאלה רטורית: "האם משהו מטיל ספק שבחירת יצירות על-סמך המוצא האתני או המין של מחבריהם הופכת את האופקים האקדמיים לנדושים? האם משהו מטיל ספק כי אגינדה פוליטית מניעה צעד זה?"²⁴

בהמשך פנה בנט להסביר מדוע חייבות אוניברסיטאות אחרות להימנע מללכת בדרכה של סטנפורד ולהמשיך ולהגדיר את תרבות המערב כגרעין של תכניות הלימוד שלהם בחינוך כללי.

לדעת בנט יש לשמר את ההגמוניה של תרבות המערב באקדמיה האמריקנית עקב ארבע סיבות עיקריות:

ראשית: התרבות האמריקנית היא מערבית ובמסגרת ערכיה ותוצריה חיים מרבית האמריקנים ללא קשר למוצא האתני. שנית: המערב הוא טוב, וכך לדוגמה במסגרתו נוצרה שיטת הממשל הצודקת והיעילה ביותר בעולם, קרי – הדמוקרטיה הייצוגית. שלישית: התרבות המערבית עצמה רב-גונית ומתפתחת, ולכן לא ניתן להגדיר את חסידיה כשמרנים וחד-תרבותיים. רביעית: המתקפה כנגד התרבות המערבית הנה מתקפה כנגד ארה"ב.²⁵

בנט סיכם דבריו באמרו: "סטנפורד יכולה להפוך את כוונן של ההתרחשויות מן השנתיים האחרונות... בעשותה כך היא תוכל להגשים את מטרתה כמקום שמוקדש לאמת ולהצבת הסטנדרטים."²⁶

לחלק מן העמדות והטיעונים שהציג בנט היה שותף סידני הוק – אחד מן האישים המרכזיים באוניברסיטת סטנפורד. הפרופסור לפילוסופיה ממכון הובר שלידי סטנפורד הרבה לפרסם מאמרים בעיתונות המקומית בסטנפורד לפני אישור ה-C.I.V ולאחריו. הוא טען, בין השאר, כי: "התחולל אסון חינוכי באוניברסיטת סטנפורד בכך שקורס התרבות המערבית איננו קיים יותר בסטנפורד. החל מסתיו 1989 הוא הומר באופן קיצוני בקורס בסוציולוגיה בעל נטיות פוליטיות".²⁷

²⁴ Bennett, Ibid, 38.

²⁵ Ibid, 38-39.

²⁶ Ibid.

²⁷ S. Hook (Fall 1992). Educational Disaster at Stanford University. in: **Stanford Documents- Partisan Review, Vol. 56**, 668.

²⁸ R. Kimball (1990). **Tenured Radicals**, N.Y.: Harper & Row, xiv-xv; chapter 6.

ביקורת שמרנית נוספת על הרפורמה שהתרחשה בסטנפורד הוצגה בחיבורו של עורך כתב-העת של הימין השמרני **"New Criterion"** והמרצה לשעבר בייל- Roger

.Tenured Radicals: Kimball

קימבול ביסס את חיבורו על הטענה, כי בניגוד ל"מרד הסטודנטים" ברפורמות שנערכו בסטנפורד ובמוסדות נוספים להשכלה גבוהה היו אלה הפרופסורים (סטודנטים מורדים לשעבר) שהשתמשו בסטודנטים כדי לקדם את התיאוריות הפוסט-מודרניסטיות כנגד האירופוצנטריות.²⁸

בפרק הראשון של החיבור דן קימבול באריכות במאבק בסטנפורד. מאבק זה החל לדעתו באפריל 1986 עת חברי ה-BSU החלו להאשים את קורס החובה בתרבות המערב בכך שאיננו משרת את צורכיהם של הסטודנטים מקבוצות המיעוט ואת הסטודנטיות אלא יעדים גזעניים וסקסיסטיים.

קימבול משתמש בתיאוריית "ההפחדה" של בנט, ובעיקר במצעד שערך ג'סי ג'קסון כדי להסביר את אישורה של ה-C.I.V בסטנפורד. לאחר מכן פונה לבקר את התכנית על סמך דיון במסלול אחד בלבד של התכנית - "Europe and the Americas" ועל סמך ניתוח טקסט אחד בלבד- **The Wretched of the Earth** מאת פרנץ פאנון.²⁹

גם אלאן בלוס - הכוהן הגדול של מגני תרבות המערב - התקיף את הרפורמה של סטנפורד באמצעות הבלטת חיבורו של פאנון, שבו קבע האידיאולוג של החזית הלאומית האלג'ירית, שלחמה למען שחרור אלג'יר מן הכיבוש הצרפתי, כי: "כאשר שומע מקומי נאום בדבר תרבות המערב הוא מוציא מנדנה את סכיניו או לפחות מוודא שהיא מצויה בטווח ידוע... להרוג אירופאי פירושו לתפוס שתי ציפורים במכה אחת - להרוג מדכא ולשחרר את המדוכא בו זמנית".³⁰

במאמר משנת 1988 בשם: **"Western Civ"** הגיב בלוס כנגד הביקורות על **דלדולה של הרוח באמריקה** והצהיר כי הוא מנסה למנוע את אבדן חיי הרוח בארה"ב שייגרם אם "המקדש היווני יוחלף בבזאר מן המזרח". נוסף לכך הוא קבע כי בסטנפורד, שססמתה החדשה "הצטרף לסטנפורד ובקר בעולם" (כפרפרזה על סיסמת הצל), "הוחלף גיון לוק,

²⁹ Ibid, 29-30.

³⁰ Ibid, 30.

הפילוסוף של הליברליזם בה"א הידיעה, בפרנץ פאנון, מחבר שולי שקודם ע"י סרטור בגלל שנאתו הרצחנית לאירופאים ותמיכתו בטרור".³¹

ביקורת על ה-C.I.V תוך התייחסות לטקסט אחד כמייצג של התכנית כולה הייתה הטכניקה שבה נקט גם Dinesh D'souza. ד'סואוזה - חוקר אמריקני ממוצא הודי ששימש כאנליסט למדיניות פנים במשטרו של ריגן - חזר בספרו משנת 1991 **liberal Education** על תיאור המצעד של ג'קסון ועל תיאוריית הפרופסורים הרדיקלים של קימבול, ולאחר מכן פנה לבקר את התכנית על סמך עיון ב- **I Rigoberta Menchu** יצירה אחת בלבד הנכללת ברשימת הקריאה של מסלול ה- "Europe and the Americas".

טענתו המרכזית של ד'סואוזה ברב-המכר שלו הייתה כי הרב-תרבותיים, המאשימים את האירופוצנטרים בגזענות, אליטיזם ושאר מרעין בישין והמתיימרים להחליף את המדיניות הישנה באקדמיה במדיניות משחררת ומשווה, מחדירים למעשה לתוך הקמפוס מדיניות וחינוך לא-ליברליים, כוחניים ומדכאים.³²

טענתו של ד'סואוזה כנגד הכסות השקרית שבה משתמשים הרב-תרבותיים כדי להסוות את האינטרסים האמיתיים שלהם עומדת בבסיס ביקורתו על האוטוביוגרפיה של ריגוברטה – ספר שנכתב בשנת 1983.

לטענתו של ד'סואוזה, ספר זה מציג את חייה של איכרה ממוצא אינדיאני בגואטמלה, קרי – של מדוכאת מושלמת ואותנטית, אך הצגה זו מסולפת. ריגוברטה מנקאו אמנם נולדה כבת עניים אולם היא רכשה השכלה והפכה לפעילה פוליטית מרקסיסטית ופמיניסטית שאימצה את עולם המושגים וההשקפות של השמאל המערבי. לפיכך, ריגוברטה איננה מייצגת את התרבות האותנטית של אישה ענייה במדינת עולם שלישי לטינו-אמריקנית אלא את התפיסות הפוליטיות של הרב-תרבותיים.³³

ד'סואוזה ועמיתיו מתארים את המאבק והרפורמה שהתחוללו בסטנפורד באופן בוטה ולוחמני שלעתים גם אינו מדויק. טענה זו עומדת בבסיס ספרו של John K. Wilson:

.The Myth of Political Correctness

התזה המרכזית של וילסון - דוקטורנט למדעי-החברה באוניברסיטת שיקגו - היא שאנשי אקדמיה ופוליטיקאים ימניים-שמרנים מגובים בכלי-תקשורת יצרו בהלה

³¹ A. Bloom (1991). *Western Civ. in: Bloom A. Giants and Dwarfs- Essays 1960-1990*, N.Y.: A Touchstone Book, 25-31.

³² D'souza, *Ibid*, chapter 7.

³³ *Ibid*, 73.

בציבור האמריקני ותיארו מעין מהפכה המתחוללת באקדמיה ע"י פרופסורים וסטודנטים מקבוצות השמאל ואו קבוצות מיעוט. התיאוריה הימנית רבת-הכוח התבססה, לדעת וילסון, על הוצאת דברים מהקשרם ועל תיאורים מוגזמים ואו חלקיים ועל אנקדוטות ששימשו באופן לא-מדויק ובמתכוון כדי להעיד על הכלל, קרי – עוצבו גרסאות אינטרסנטיות שעיוותו את המציאות.

כך לדוגמה מנסה וילסון לסתור את תיאוריית "ההפחדה" שפיתח ויליאם בנט אודות אישור ה- C.I.V ולהוכיח את אי-הדיוקים בפרק העוסק בסטנפורד בספרו של דיסואוזה.

בניגוד לטענתו של בנט התבסס, לדעת וילסון, המאבק של "קואליציית הקשת" על שימוש באמצעים לגיטימיים של הפגנות ושבתות וגם ההחלטה של חברי הסנט נעשתה בעקבות הליך אקדמי רגיל של נימוקים ושכנוע. וילסון מפרך את כל חמשת אירועי "ההפחדה" שתיאר בנט ב- "Why the West".

וילסון טען שביקורתו של דיסואוזה על ה- C.I.V התבססה על רציונל של קורס אחד בלבד - "Europe and the Americas". קורס שאותו למדו בשנה האקדמית 1988-1989 בסה"כ 50 מתוך 1500 ה-"freshmen". וילסון הוסיף כי ביקורתו של דיסואוזה על הקורס התבססה על ניתוח יצירה אחת בלבד הנכללת ברשימת הקריאה של הקורס, ולא זו בלבד אלא אפילו הביקורות על יצירה זו אינה מדויקת.³⁴

מסטנפורד Raoul V. Mowatt: "What Revolution at Stanford?". מואט טען כי אם אלאן בלום וג'סי ג'קסון היו בוחנים את רשימות הקריאה של שמונת הקורסים שנכללו בתכנית ה- C.I.V "בלום היה מרוצה יותר... כל שמונת המסלולים כללו מבחר מכתביהם של פרויד, שיקספיר, אריסטו ואוגוסטין הקדוש וכן יצירות מקראיות. ששה כללו את אפלטון, מקיאווולי ואקווינוס".

לדברי מואט רק מסלול אחד: "Europe and the Americas" היה שונה בפרספקטיבה שלו וביצירות שלימד לעומת תכנית ה- "Western Culture" הישנה על שמונת מסלוליה". הוא קובע באכזבה כי "מלבד הקורס יוצא הדופן... ה- C.I.V ממשיכה

³⁴ Wilson, Ibid, xv; 67-70.

להתמקד בתרבות המערבית הלבנה והגברית תוך נפנוף בכובע למחברים שחורים כדוגמת Toni Morrison ו-Ralph Ellison.³⁵

טקסט מפורסם נוסף הקובע כי הרפורמה בסטנפורד הייתה מינורית, או לפחות הצגתה כמהפכה ששילקה את תרבות המערב, כפי שנטען בחלק מן הביקורות שתוארו לעיל, איננה מדויקת, היה החיבור של מרצה להיסטוריה בשם Daniel Gordon: **“Inside the Stanford Mind”**

גורדון למד כסטודנט באוניברסיטאות קולומביה - ערש לידתם של קורסי תרבות המערב; ושיקגו - מקום מושבו של אלאן בלוס; וכתוצאה מכך הפך (כפי שהוא מעיד על עצמו) לתומך נלהב בקורסי החובה בתרבות המערב.

בסטנפורד הוא החל להורות במסגרת מסלול ה-S.L.E (Structural Liberal Education) של

ה-C.I.V, והוא מכריז כי “סטנפורד פעלה כיאות ביצירת תכנית המסייעת למימוש היעדים הסוקרטיים תוך צירוף של מחברים מקבוצות המיעוט אל הסילבוס”.³⁶ ובכן האמנם הרס תרבות המערב או שמא רפורמה מינורית?! רק עיון בסילבוסים של מסלולי ה-C.I.V ורשימות הקריאה יסייע לקבל הכרעה בנדון.

הוספת יצירות מופת אתניות לגרעין מערבי

בעקבות אישור ה-C.I.V בוטלה רשימת 15 יצירות המופת המערביות שהייתה משותפת לכלל מסלולי ה-“Western Culture” והוחלפה ברשימות משותפות לכלל המסלולים של “Common Readings” ו-“Common Elements”. המטרה הייתה, מחד גיסא – לגרום לכך שבאמצעות הגדרה מחייבת ומשותפת של נושאים, סוגיות, מאפייני מחברים וכדומה, ישרתו כל המסלולים את מטרות התכנית ויספקו לכל הסטודנטים התנסויות אינטלקטואליות דומות, ומאידך גיסא – לאפשר לכל מסלול לפעול מתוך זוויות-ראייה תמטיות והשקפות עולם דיסציפלינריות שונות בבואם לדון בכל יצירה בפני עצמה או ביצירות שונות של מחבר אחד.³⁷

³⁵ R. V. Mowatt (1992). What Revolution at Stanford?. in: Aufderheide, P. (ed.), **Beyond P.C.**, Minnesota: Graywolf Press, 129-131.

³⁶ G. Daniel (April 1992). Inside the Stanford Mind. in: **Perspectives Vol. 30, No.4.**

³⁷ L. W. Levine (1996). **The Opening of the Mind American**, Boston: Beacon Press, 71.

בפועל לא זו בלבד שה- "Commons", שאמורים היו להיות מוגדרים מחדש בכל שנה, נשארו כמעט ללא שינוי לאורך השנים (בדומה למה שאירע לגבי רשימת הקריאה של קורס התרבות המערבית), אלא גם ההגדרות אפשרו למרצים להמשיך וללמד את מרבית הטקסטים שנלמדו בתכנית הישנה.

התנ"ך והברית החדשה היו אלמנטים שהחליפו את דרישת החובה ללמוד את ספר בראשית; ההגדרה "פילוסוף יווני מן התקופה הקלאסית" החליפה את הדרישה ללמוד פרקים מן "הרפובליקה" של אפלטון; "הוגה מתנועת הנאורות" יכול היה להיות רוסו, אשר חיבוריו הופיעו ברשימת היצירות המומלצות ביותר – רשימה שליוותה את רשימת יצירות החובה, וכך הלאה. מרקס נשאר בשמו המפורש כחלק מה- "Common Readings" כבר בשנת-הלימודים 1988-1989, ואילו פרויד שחיבוריו הופיעו ברשימת ה- 15, ואשר נשמט בתחילה מקריאת החובה של התכנית החדשה, נכנס אליה כבר בשנת 1992-1993.

עיון ברשימת הטקסטים שנלמדו בשנה"ל האקדמית 1991-1992 מלמד כי רק כרבע מהם נכתבו ע"י נשים, ע"י אפרו-אמריקנים וע"י שאר קבוצות המיעוט התרבותיות. את הרשימה של שנה"ל 1992-1993 פותחים אריסטו, פרויד, מרקס, שייקספיר והתנ"ך. יצירות מערביות של הוגים אלו היו היחידות המשותפות לכלל שמונת המסלולים, בשנה שבה רשימת הקריאה נסגרה בציון שמות ההוגים המערביים: ובר, וולטר, דה-טוקוויל ותוכידידס.

רק בשנה"ל 1993-1994 (בשנה השישית ללימוד התכנית) תפסו שמות יוצרים ויוצרות לא-מערביים מחצית (משלושים וששה) הפריטים של ה- "Common Readings".³⁸ אף על פי שבתכנית ה- C.I.V. נשתמרו מרבית הטקסטים שנלמדו ב- "Western Culture", ואף על פי שבעה מן המסלולים של התכנית הישנה המשיכו להילמד גם בתכנית החדשה, השינוי בין שתי התוכניות נוצר באמצעות רשימת ה- "Common Elements". רשימה זו כללה לאורך כל השנים: "יצירות שנכתבו על-ידי נשים ובני-מיעוטים, יצירות שדנות בסוגיות של גזע, מגדר ומעמד ויצירות לא-אירופאיות".³⁹ השינוי התפיסתי התבטא, בראש ובראשונה, במסלול החדש, שנזכר לעיל מספר פעמים- "Europe and the Americas".

³⁸ **Required Readings: Program in Cultures, Ideas and Values**, 1988-1989; 1991-1992; 1992-93; 1993-1994, Stanford University.

³⁹ D. O. Sacks & P. A. Thiel, **The Diversity Myth- Multiculturalism and Political Intolerance on Campus**, 2d edn, Oakland: The Independent Institute, 1998, 4.

בתיאור של המסלול החדש הוצהר כי: "קורס זה מספק אלטרנטיבה לזוויות-הראייה המערביות על תרבות וחברה. הוא מתמקד באמריקה מהתקופה שלפני הגעת קולומבוס ועד ימינו. חומרי הקריאה מגיעים מאמריקה הצפונית, מאמריקה המרכזית ומאמריקה הדרומית, מאירופה ומאפריקה. היצירות האמריקניות נוצרו על-ידי: אפרו-אמריקנים, אנגלו-אמריקנים, אסיאתים-אמריקנים, ציקאנו-אמריקנים ואינדיאנים-אמריקנים... הקורס דן בסוגיות כגון כיצד נוצרת תרבות...כיצד קבוצות מציגות בתיאורים היסטוריים את עצמן ואת הקבוצות האחרות...סטודנטים נדרשים לחשוב באופן ביקורתי אודות תפיסות שונות של תרבות...מבוטל המדרג בין תרבות גבוהה ונמוכה ובין תרבות כתובה ומדוברת".⁴⁰

גרסה מאוחרת יותר של המסלול נפתחת בקביעה כי: "הקורס דן בדינמיקה התרבותית באמריקה מן התקופה של טרום קולומבוס, דרך תקופת הקולוניאליזם האירופאי ועד ימינו. המסורות האינטלקטואליות המערביות נלמדות לצד מסורות תרבותיות אחרות. נדונות סוגיות כגון...כיבוש, קולוניאליזם, עבדות".⁴¹

הקורס היה מהפכני ורב-תרבותי לא רק ביעדיו התמטיים, אלא גם ביצירות שבהן השתמש. לא רק שיצירותיו של אפלטון הושמטו כבר לן ההתחלה (אם כי יצירות מאת שייקספיר, רוסו, תומס ג'פרסון והוגים מערביים נוספים נותרו בו) ולא רק שנכללו בו כרוניקות אצטקיות, אלא נלמדו במסגרתו יצירות של ההוגה האפרו-אמריקני הלוחמני

והבדלני מלקולם X, וכאמור, יצירות מסוגו של **The Wretched of the Earth**. המסלול שנדון לעיל היה אמנם החדש והרדיקלי ביותר מן הבחינה הרב-תרבותית מבין כלל מסלולי ה-C.I.V, אולם התפיסה הרב-תרבותית ששמה דגש על שונות ונאבקה בהצגת התרבות האירופאית כאוניברסלית, באה לידי ביטוי גם בגרסאות החדשות של המסלולים שאומצו מן "Western Culture".

על-אף שמו האירופוצנטרי: "Europe: From Late Antiquity to the Present" המסלול של המחלקה להיסטוריה דן ב"התפתחויות של התרבויות האירופאיות והאמריקניות שעיצבו את חברתנו...הוא עוסק לא רק בחיבורים היסטוריים אלא גם

⁴⁰ **Required Courses**, 1992-93 (Reprinted from *Approaching Stanford I*), 57.

⁴¹ **Required Courses**, 1994-95 (Reprinted from *Approaching Stanford I*), 32.

בחברות שחיברו אותן... הקורס בוחן את השונות התרבותית בתוך אירופה וארה"ב, את יחסי-הגומלין בין תרבויות אירופאיות ולא-אירופאיות ובין אירופה וארה"ב".⁴² גישות רב-תרבותיות ביקורתיות ופוסטמודרניסטיות יותר הוּוּ בסיס לשני מסלולים חדשים שהתפתחו במשך שנות ההוראה של התכנית. בשנה האקדמית 1992-1993 נלמד לראשונה מסלול שפותח על-ידי המחלקה ל"לימודים גרמניים" בשם: "Myth and Modernity", שדן "בניגוד ובהשפעה שבין חומרים תרבותיים עתיקים ומודרניים... הקורס מעודד זוויות-ראייה ביקורתיות אודות המיתוסים שמעצבים את התרבות של כל אחד מאתנו באמצעות הסיפורים המרובים שמספרת כל חברה אודות עצמה".⁴³

בשנת הלימודים 1994-1995 החל להילמד מסלול של המחלקה לאנתרופולוגיה בשם: "Origins, Encounters and Identities". בתיאור המסלול נאמר כי: "התפיסות המרכזיות של האנתרופולוגיה הן שהתרבות מרכזית לאנושות, וכי לימוד תרבותי משווה של כלל הקבוצות האנושיות הוא תנאי הכרחי ליכולת שלנו לפרש את התנהגויות של אנשים אחרים ולהבין עקרונות תרבותיים כלליים... תפיסות אלה יצרו התעניינות עצומה בתוצרים תרבותיים של נשים, של לא-מערביים ושל קבוצות אחרות שהיו שוליות בעולם שבו הייתה דומיננטית התרבות המערבית הגברית הלבנה... בוחנים את הקשרים והקונפליקט שהתחוללו באמריקה לאחר שנחשפה לתרבויות מאירופה, מאסיה ומאפריקה".⁴⁴

עיון ברשימת הקריאה של מסלולי ה-C.I.V יכול היה להוביל לרושם שיעדו של ציירי הוגשם: "לנסח סינתזה חדשה, כזו שתשמר את המיטב מהתכנית בתרבות המערב ותוסיף אלמנטים חדשים", או שהרפורמה שהתחוללה בסטנפורד מתיישבת אפילו עם הצהרתו של סידני הוק (שזכור התנגד ל-C.I.V), "מכיוון שבהתאם להתפתחות הטבעית של קורס תרבות המערב, חלים מעת לעת שינויים בליבתו, צירוף של עבודות גדולות שנכתבו ע"י נשים ומיעוטים לרשימת הקריאה יכול להתבצע בקלות".⁴⁵ אולם העיון ברציונלים של המסלולים מלמד שבכל זאת נערכה בסטנפורד רפורמה בעלת משמעות. אמנם לא התערעה ההגמוניה של תרבות המערב, אולם התערער

⁴² Ibid, 34.

⁴³ Required Courses, 1992-93, 53.

⁴⁴ Required Courses, 1994-95, 31.

⁴⁵ S. Hook (Spring 1989). Curricular Politics. in: *Partisan Review*, Vol. 55, 205.

הבסיס לאידיאולוגיה האירופוצנטרית הנוקשה, קרי – היומרה לאוניברסליות של ערכי תרבות המערב ויצירות המופת שלה. בהתאם לבקשתם של ג'סי ג'קסון ורעיו תרבות המערב לא סולקה אולם קורס אירופוצנטרי של תרבות המערב סולק גם סולק. אם כך מדוע התכנית, אשר היוותה מעין "כיבוש הבסטיליה" של המהפכה הקוריקולארית הרב-תרבותית וזכתה לקיטונות של זעם מן המחנה הרב-תרבותי פסקה מלהתקיים פחות מעשור לאחר אישורה?

סופו של המודל הרב-תרבותי הפלורליסטי

ביקורות, בתוך סטנפורד ומחוצה לה, שבהן נטען כי הרפורמה מתונה מדי ואינה משרתת באופן מספק את היעדים הרב-תרבותיים, גרמו לכך שכבר בשנת 1990 נערכה בסטנפורד רפורמה נוספת.

שנתיים לאחר אישור ה-C.I.V החליטה ה"ועדה ללימודי תואר-ראשון" של סנט הפקולטה לערוך רפורמה נוספת. אל דרישת החובה ב-"Area 1" (כפי שמכונה מסלול ה-C.I.V), ב-"Area 2" (3 קורסי מבוא במדעי-הטבע, מתמטיקה וטכנולוגיה), ו-"Area 3" (3 קורסי מבוא במדעי-הרוח ומדעי-החברה), שהרכיבו את תכנית החינוך הכללי בסטנפורד, נוספה דרישת-חובה ב-"Area 4".⁴⁶

על-פי דרישה זו חייבים היו הסטודנטים ללמוד שני קורסים נוספים שכל אחד מהם יענה לאחת משלוש ההגדרות הבאות: "תרבויות עולם, תרבויות אמריקניות או לימודי מגדר".⁴⁷

רשימת הקורסים המוכרים כ-"Area 4" מלמדת כי קורסים אלו מקדמים את הרעיונות של הרב-תרבותיות והשונויות. רוצה לומר: נוצרה כפילות – נוצרו שני פלחי לימוד האמורים לקדם יעדים זהים, וזאת כתוצאה מתחושה שהפלח המוקדם איננו ממלא כראוי יעדים אלו.

גם לאחר אישור פלח הלימודים הנוסף, שנועד לשרת בצורה טובה יותר את הרצון בלימודים אודות שונות, לא פסקה אי-שביעות הרצון של סטודנטים ומרצים מן ה-C.I.V. כך לדוגמה מאמר משנת 1994 בשם: **"Culture Curriculum under Fire Again"**, מלמד כי 72% מן הסטודנטים היו

⁴⁶ <http://www.stanford.edu/dept/undergraduad/uddr/>, (04/06/00). 1.

⁴⁷ Culture Curriculum under Fire Again. (25/05/95), 1. in: <http://www.service.com/PAW/morgue/news/1994> Oct 19.CIVhtml,

חפצים בשינוי של התכנית, ואף מצוטט בו Jim Sheehan - ראש היועדה ללימודי תואר-ראשון של סנט הפקולטה באומרו כי "התכנית איננה מצליחה".⁴⁸

הסיבה המרכזית המוצהרת של האכזבה מצד אנשי-הסגל הייתה חוסר האחידות העצומה של הקורסים השונים. לדעתם, חוסר אחידות זו גרמה לכך שהסטודנטים שלמדו במסלולים השונים של התכנית לא "חוו התנסות אינטלקטואלית משותפת", ואף לא חשו ש"מילאו אותה דרישת חובה".⁴⁹

אתרי הרשת של אוניברסיטת סטנפורד מכילים מאות עמודים אודות ישיבות ודוחות של סנט הפקולטה, של הוועדה ללימודי התואר הראשון, ושל הוועדה ל- "Area 1", אשר מציגים וויכוחים שנתקיימו אודות ה-C.I.V. הדיונים המרובים הובילו לכך שבסיכומו של דבר בשנת 1997, פחות מעשור מאז שהתחילה התכנית להילמד בסטנפורד היא הוחלפה בתכנית בשם: "Introduction to the Humanities".

בתיאור דרישות החובה לשנת 1998-1999 מצוינת תחת הכותרת "Area 1" הקטגוריות: "Introduction to the Humanities", ו-"Cultures, Ideas and Values", זו לצד זו (לתלמידים מתחילים ותלמידים ממשיכים), כשעיון ברשימות הקורסים של כל קטגוריה מלמד כי חלק מן הקורסים שהשתייכו בעבר לקטגוריה האחרונה צורפו לראשונה.⁵⁰

בדף-הבית משנת 2000 של לימודי התואר הראשון מצוין תחת הכותרת של דרישות החובה ב"חינוך כללי" כי "כדי להגשים את הדרישה ב- Area 1 צריכים הסטודנטים ללמוד לאורך השנה הראשונה שלושה קורסים במדעי-הרוח",⁵¹ כלומר המונח C.I.V נעלם לחלוטין.

ריבוי הטקסטים המערביים, היעדר שימת הדגש על תולדותיה ועל תרבותה של החברה האמריקנית והיעדר היעדים הטרינספורמטיביים של גישות רב-תרבותיות מתקדמות, גרמו לכך שהמודל האינטגרטיבי והמיושן נתפס בעיני רבים כלא מוצלח, כלא רלוונטי וכלא רב-תרבותי דיו. לכן לאחר פחות מעשור התכנית בסטנפורד שאושרה בקול תרועה רמה בוטלה בקול ענות חלושה.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Senate Not Interested in More Culture Wars. (04/06/00) in: <http://www.stanford.edu/news/>, 1.

⁵⁰ <http://stanford.edu/dept/humsc/history8.html>, (05/06/00), 2.

⁵¹ <http://www.stanford.edu/dept/undergrad/uddr/>, (04/06/00), 1.

אפילוג

שש שנים לאחר ביטול התכנית המיושנת בסטנפורד נכשל בישראל ניסיון ראשוני לאמץ, ולו באופן חלקי, מודל זה בלימודי הספרות בבתי-הספר התיכוניים.

לאור הניסיון האמריקני מוטב לוותר בישראל על מודל זה ולאמץ מלכתחילה מודלים רב-תרבותיים מתקדמים וביקורתיים יותר. עם זאת, אם יהיה קל לערוך בישראל בשלב הראשון רפורמה קוריקולארית רב-תרבותית מתונה, יש טעם ללמוד מנקודות החוזק ומנקודות החולשה של המודל האמריקני.

ראשית, ניתן להרגיע את החוששים כי פתיחת צוהר קט לרב-תרבותיות תוביל למהפכה חינוכית וטרנספורמציה של החברה הישראלית. למרות הרטוריקה העזה והלוחמנית של מתנגדי התכנית בסטנפורד ויוזמיה, הוספת מעט יצירות שנכתבו ע"י מחברים ומחברות לא מערביים לא ביטלה את ההגמוניה של תרבות המערב בקורסי החינוך הכללי של אוניברסיטת סטנפורד. רוב היצירות שנלמדו בקורסים לאחר 1988 היו נכסי צאן ברזל מערביים. סביר להניח שההגמוניה של התרבות הציונית-אשכנזית לא הייתה מתערערת בישראל אם היו מוסיפים לתכנית הלימודים בספרות יצירות של אנשי רוח מזרחיים.

שנית, ניתן להפיס את דעתם של החפצים ברפורמה רב-תרבותית רדיקלית בישראל ולומר: שעצם הערעור על היומרה האוניברסלית שחסידי תרבות המערב העניקו לתרבותם הוביל בסטנפורד לחדירתן של זוויות-ראייה רב-תרבותיות ביקורתיות, לפחות במקצת מן הקורסים. אימוץ תכנית כזו בישראל יכול להוות ראשיתה של טרנספורמציה רב-תרבותית, בכך שיחל תהליך של הוצאת הביקורת על החד-תרבותיות הציונית-אשכנזית מנחלתם של הפוסט-ציונים ואנשי הקשת הדמוקרטית המזרחית והכנסתה אל הזרם המרכזי.

ביבליוגרפיה

- Allardyce, G. (June 1982). The Rise and Fall of the Western Civilization Course. in: **The American Historical Review Vol. 87, Num. 3.**
- Asante, M. K. (1988). **Afrocentricity**, New Revised Edition, Trenton: Africa World Press.
- Asante, M. K. (1998). **The Afrocentric Idea**, Revised and Expanded Edition, Philadelphia: Temple University Press.
- Barnal, M. (1987). **Black Athena- The Afroasiatic Roots of Classical Civilization**, New Brunswick: Rutgers University Press.
- Belle, T. J., & C. R. Ward (1996). **Ethnic Studies and Multiculturalism**, N.Y.: State University of New York Press.
- Bennett, W. (May 27, 1988). Why the West? in: **National Review 39.**
- Better Late than Never: Text of C.U.S Compromise: as Adapted (April 6, 1988). in: **Campus Report- Stanford University.**
- Bloom, A. (1991). Western Civ. in: Bloom A. **Giants and Dwarfs- Essays 1960-1990**, N.Y.: A Touchstone Book.
- Culture Curriculum under Fire Again. (25/05/95). in: <http://www.service.com/PAW/morgue/news/1994> Oct 19.CIVhtml,
- Gaff, G. G. (1983). **General Education Today- A Critical Analysis of Controversies, Practices and Reforms**, San Francisco: Jossey-Bass.
- Daniel G. (April 1992). Inside the Stanford Mind. in: **Perspectives Vol. 30, No. 4.**
- D'souza, D. (1992). **Illiberal Education**, N.Y.: Vintage Books.
- Harvard Committee (1953). **General Education in a Free Society**, Cambridge: Harvard University Press.
- Hook, S. (Spring 1989). Curricular Politics. in: **Partisan Review, Vol. 55.**
- Hook, S. (Fall 1992). Educational Disaster at Stanford University. in: **Stanford Documents- Partisan Review, Vol. 56.**

<http://stanford.edu/dept/humsc/history8.html> , (05/06/00).

<http://www.stanford.edu/dept/undergraduad/uddr/>, (04/06/00).

James, G. M.(1992). **Stolen Legacy- Greek Philosophy is Stolen Egyptian Philosophy**, Trenton: Africa World Press Edition.

Kimball, R. (1990). **Tenured Radicals**, N.Y.: Harper & Row.

King, B. (Fall 1992). To the Editor of the Stanford Daily. in: **Stanford Documents- Partisan Review, Vol. 55.**

Levine, L. W. (1996). **The Opening of the Mind American**, Boston: Beacon Press.

Mowatt, R. V. (1992). What Revolution at Stanford?. in: Aufderheide, P. (ed.), **Beyond P.C.**, Minnesota: Graywolf Press.

Pratt, M. L. (1992). Humanities for the Future: Reflections on the Western Culture Debate at Stanford. in: Gless, D. J., & B. Herrnstien Smith (eds.), **The Politics of Liberal Education**, Durham & London: Duke University Press.

Required Courses, 1992-93 (Reprinted from Approaching Stanford I).

Required Courses, 1994-95 (Reprinted from Approaching Stanford I).

Required Readings: Program in Cultures, Ideas and Values, 1988-1989;1991-1992; 1992-93; 1993-1994, Stanford University.

Sacks, D. O. & P. A. Thiel. (1998). **The Diversity Myth- Multiculturalism and Political Intolerance on Campus**, 2d edn, Oakland: The Independent Institute.

Seinfeld, J. (Winter 1992). Culture and Curriculum Reform at Stanford University, in: **The Centennial Review, Vol. 36, Num. 4.**

Senate Not Interested in More Culture Wars. (04/06/00, 1) in: <http://www.stanford.edu/news/>,

Wilson, J. K.(1995).**The Myth of Political Correctness**, Durham & London: Duke University Press.

Zirenheld, D. (1968). A Student Manifesto: In Search of a Real and Human Educational Alternative. in: McGuigan, G. F., **Student Protest**, Toronto: Methuen.